

Vai audžuģimene ir labākais

Egita Terēze Jonāne

Sabiedrība joprojām diskutē, kāda dzīve ir harmoniskākā bērnam, kurš ir izņemts no sociālā riska ģimenes, jo viņa bioloģiskie vecāki lieto alkoholu vai izturas vardarbīgi. Vieni iestājas par bērna atdošanu audžuģimenēm uz laiku, kamēr bioloģiskie vecāki labojas, tāpēc nav vajadzīgi bērnu nami, bet citi tieši bērnu namus uzskata par šo glābējsalmiņu. “Vietējā Latgales Avīze” šoreiz, uzklausot dažādus redzējumus, uzsver audžuģimenes lomu bērna dzīvē.

Mariju sauc par mammu

Marija Pupiņa vada Latgales audžuģimeņu atbalsta biedrību «Muna sāta», kas apvieno vairāk nekā 60 audžuģimenes, šobrīd ir audzumamma pusaugu meitenei. Viņa audžuģimeņu kustībā iesaistījās 2005. gadā, un šajos gandrīz 20 gados izloļojusi sešpadsmit audzubērnus, viņi arī šodien zvana un brauc ciemos.

Marija atzina: «Visi bērni ir bijuši un būs mīļi man, viņi visi ir svarīgi. Ja tu mīli bērnus, tev nekad nebūs robežu «mans bērns» un «svešs bērns». Arī audzubērni to jūt, lai gan piesaiste vienam otram notiek lēni – tā veidojas vismaz pusgadu. Bērni vēro, pēta,

Lilitai visi bērni ir savējie

Lilita Gaspaņeca jau 14 gadus vada Sociālā atbalsta un aprūpes centru «Avots» (vecais nosaukums – Naujenes bērnu nams). Intervijas dienā kabinetā ienāca divi pusaudži (viņus redzāt arī fotogrāfijā kopā ar Lilitu), teica, ka grib sasveicināties un apkāmpies, un saņem brāzienu par vakardienas nedarbiem. Viens nonācis bērnunamā pēc garākas ciemošanās audžuģimenēs, bet otrs – pēc dzīves bioloģisko vecāku ģimenē. Abi uzsvēra, ka centrā «Avots» sajutušies pieņemti, saprastī un loloti.

Šoreiz runājam ar Lilitu par sadarbību ar audžuģimenēm. «Es atbalstu un cienu audžuģimenes, un to labo sadarbības stāstu ir ļoti, ļoti daudz. Tās ir ģimenes, kuras pieņem un mīl audzubērnus kā pašu bērnus. Cepuri nost viņu priekšā. Diemžēl ir arī atsevišķi cilvēki, kuri kļūst par audžuģimeni tikai viņiem zināmu iemeslu dēļ. Viens piemērs, kurš ierakstījies manā atmiņā, lai gan negribas to visu atcerēties. Nelaba pieredze. Tā bija vienīgā reize, kad audzuvecākam palīdzu aizmirst ceļu uz mūsu centru. Bērns nonāca pie mums no šī cilvēka, un viņš atbrauca atkal, lai aprunātos ar bērnu par atgriešanos audžuģimenē. Atļāvu abiem parunāties klusākā stūrītī, taču, kad gāju garām, ieraudzīju, ka audzuvecāks atvēris bērnam muti un pēta, vai visi zobi ir veseli. Sajutos kā

jautā, iejūtas, pieradinās. Pati vienmēr visu daru no sirds – sarunājos ar bērnu, iesaistu viņu ikdienas darbos pa māju, mācos un atpūšos ar viņu. Mums abiem tā ir jauna dzīves skola, esam kopā guvuši jaunu pieredzi, kopā mācījušies. Mani audzubērni jau izauguši lieli, viņi sauc mani par mammu, bet viņu bērni uzskata mani par vecmāmiņu. Viņi man saka – cik labi, ka tu mums esi, arī es viņiem saku, cik labi, ka mēs esam viens otram. Nevienu brīdi neesmu nožēlojusi, ka esam audžuģimene.»

Marija pastāstīja, ka audžuģimenes lolo bērnus visos vecumos no zīdaiņu vecuma līdz 18 gadiem, turklāt ir krīzes audžuģimenes un specializētās audžuģimenes, kuras uzņem bērnus ar īpašām vajadzībām. Marija, tāpat kā daudzi citi audzuvecāki, nenosoda tās bioloģiskās ģimenes, kuru bērni nonāk pie audzuvecākiem, jo, kā atzina Marija, paklupušo nesit, turklāt ir desmitiem piemēru, ka vecāki patiešām atsakās no alkohola vai atrod darbu, un bērns atgriežas pie viņiem.

«**Labākā alternatīva bērnam, kas ir izņemts no bioloģiskās ģimenes, ir aizbildniecība, jo tas ir kāds no radniekiem, tuvs cilvēks, vai adopcija, kad par vecākiem kļūst varbūt sveši cilvēki, tomēr viņu vēlēšanās ir audzināt šo bērniņu kā savējo. Tomēr, ja bioloģiskajai ģimenei ir nācies paklupt, tad bērnam, sevišķi pašiem mazajiem, nav jādzīvo bērnu namā vai krīzes centrā, manuprāt, tas sagrauj bērna iekšējo pasauli. Audžuģimene ir tā, kurā bērns var uzturēties līdz brīdim, kad viņš var atgriezties pie saviem istajiem vecākiem. Bērns dienu dienā arī audžuģimenē redz šīs vecāku savstarpējās attiecības, saņem tās pašas rūpes, gādību, kādu var sniegt tikai vecāki. Uzsvēršu, ka par audžuģimeni nevar kļūt, ja nemīl bērnus. Audžuģimenē bērns nepazaudē orientieri, kādam ir jābūt ģimenes modelim. Bērnam ir vajadzīgi vecāki, viņš ilgojas pēc mammas un tēta, tā ir viņa ģimene. Tāpēc visiem dienestiem un speciālistiem jāiegulda milzīgs darbs, lai bērns varētu atgriezties bioloģiskajā ģimenē, lai nebūtu krīžu ģimeņu vispār»,** uzsvēra Marija.

aplieta ar aukstu ūdeni. Palūdzu, lai šīs cilvēks iet projām un aizmirst ceļu uz mūsu centru. Saprotu, ka varbūt bērns neiejūtas audžuģimenē sava rakstura, uzvedības, arī dažreiz dažādu atkarību dēļ, bet šis bērns bija jauks, mīļš. Nu, viņš taču nav zirgs, kuru pērk tirgū.» pastāstīja Lilita.

Vaicāta, ko bērnam nodrošina viņas vadītā valsts institūcija, Lilita uzsvēra, ka vispirms tā ir drošība, bērns zina, ka pieaugušais ir blakus, tāpēc nekas sliktis nevar notikt. Bērni ir paēduši, apģērbti, dzīvo siltumā un apmeklē skolu, mākslas skolu, bibliotēku, tāpat darbinieki (manā centrā strādā paši labākie kolēģi, iestarpināja Lilita) rīko ekskursijas, braucienus uz koncertiem, teātriem, visa saime piedalās Naujenes pagasta vai Augšdaugavas novada svētkos.

«**Lilita atminējās: “Kāds vīrietis atveda savu puiku, lai viņš paskatās, kā dzīvo citi bērni, kurus vecāki negrib, jo dēls neprotot novērtēt to, kas viņam ir. Dienas beigās šis vīrietis nevarēja pierunāt dēlu doties mājās, tāpēc ka puikam iepatikās vide, jautrā kompānija un darbošanās kopā. Mūsu bērnu nams deinstitutionalizācijas projektā ir pārtapis par ģimeniskas vides centru. Mēs cenšamies vecuma grupās nešķirt brāļus no brāļiem vai māsām, viņi tad jūtas drošāk. Mēs neizdomājam neko mākslīgu, esam ar bērniem tādi paši, kādi esam savās ģimenēs. Man visi bērni ir savējie, un viņi uzticas man, mīļi sauc par vecmammu (sīrsnīgi smejas). Viens pusaudzis atbrauca uz centru pirms pusgada, viņš pieskrēja klāt, paņēma plaukstās manu seju, ielūkojās acīs un jautāja – vai tu neattieksies no manis? Viņš bija audžuģimenē, ļoti labā, bet tā netika galā ar šī puīša trūkumiem. Puisim ir zelta rokas, viņš var uzkonstruēt braucamo, taču viņš... zог. Bet vienalga, nu, kā es varu atteikties no šī bērna, ja viņš uzticas man.”**

Lilita arī uzsvēra, ka bieži sadarbojas ar Latgales ģimeņu atbalsta centra «Daugavpils» komandu, tiekas ar audžuģimenēm un stāsta savu pieredzi, kāpēc bērni nonāk šādās valsts institūcijās. Ievainojums – tas ir viens no tiem iemesliem, kas bērnos grauj uzticību pieaugušo pasaulē, novērojusi Lilita un pieaugušo saprašanas ar bērniem raksturoja, izmantojot autovadīšanas pieredzi. «Mēs zinām, ka pie krustojuma vajag piebraukt lēnām un braukt ātri pāri krustojumam, taču, ja nenometīsi ātrumu pirms krustojuma, tad iekulsies nepatikšanās. Saprašanās ar bērnu, kurš nāk no nelabvēlīgas ģimenes, notiek lēni, tur nedrīkst steigties. Bērns atvērsies kā zieds, ja tu mīlēsi viņu. Un audžuģimene ir labākais patvērums tādām bērnam, pat ja tas ir tikai uz dažiem gadiem, tāpēc ka viņš redz ģimeni, viņš ēd, mācās, strādā kopā ar ģimeni. Tas tiecens, ka nav svešs bērni, ir pareizs. Mums, pieaugušajiem, tās jāielāgo uz mūžu. Kad bērni atnāk uz mūsu centru, tad iepazīstoties saku, ka tagad tās ir viņu mājas un ka viņi ir mani bērni.»

patvērums bērnam?

Inese ar kolēģiem atbalsta audžuģimenes

Inese Upe vada Latgales ģimeņu atbalsta centru «Daugavpils», un dienu dienā viņa ar kolēģiem sniedz atbalstu gan audžuģimenēm, gan specializētajām audžuģimenēm, aizbildņiem, adoptētajiem un viesģimenēm.

Inese uzskata, ka šo visu atbalsta instrumentu nebūtu, ja bioloģiskās ģimenes nesaskartos ar dažādām problēmām, turklāt šodien sabiedrība diemžēl ierauga ģimeni tad, kad ir apdraudēta bērna dzīvība vai veselība, pēc tam valsts institūcijas dara visu, lai šo bērnu atkal atgrieztu bioloģiskajā ģimenē.

Eksperta viedoklis

Bērnu aizsardzības centra Vadošā eksperte (strukturvienība sadarbības un stratēģiskās plānošanas nodrošināšanai) Simona Saule:

«Bērnam, kurš šķirts no bioloģiskās ģimenes vai kam citu iemeslu dēļ nepieciešams nodrošināt ārpusģimenes aprūpi, primāri vienmēr tiek meklēta iespēja nodibināt aizbildnību un iecelt aizbildni, kas visbiežāk ir bērnam tuvs radnieks, vai nodrošināt aprūpi audžuģimenē. Ģimeniskās ārpusģimenes aprūpes atbilstība bērna labākajām interesēm pierādīta gan pētījumos, gan praksē, tādēļ arī Latvijā 2015. gadā tika uzsāks aktīvs deinstitutionalizācijas process, lai pēc iespējas mazinātu bērnu aprūpi un audzināšanu institucionālā vidē.

Kā viens no galvenajiem ieguvumiem ģimeniskai ārpusģimenes aprūpes videi ir droša pieaugušā piesaiste. Kā norādīts psiholoģijas literatūrā, bērna piesaiste jeb pieķeršanās saikne ir ārkārtīgi svarīga turpmākajā bērna attīstībā un emocionālā līdzsvara saglabāšanā. Draudi, ka bērnam varētu zust saikne ar pieķeršanās objektu, bērnā rada ne tikai bailes, bet arī dusmas un agresiju (jo īpaši vecākos bērnos un pusaudžos). Tas var ietekmēt visu viņa turpmāko dzīvi.

Lēmumu par ievietošanu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā (turpmāk – institūcija)

Uzziņai
**** Audžuģimene – laulātie vai persona, kura uzņem savā ģimenē bez vecāku gādības palikušus bērnus un nodrošina viņiem aprūpi un uzraudzību, līdz bērnam ir iespēja atgriezties savā bioloģiskajā ģimenē vai bērns tiek adoptēts, vai viņiem tiek iecelts aizbildnis, vai viņš tiek ievietots bērnu aprūpes institūcijā.***
**** Latgales ģimeņu atbalsta centrs «Daugavpils» atrodas Mazajā Dārza ielā 1, Daugavpilī, tālr. 62005083, 29402899.📍***

jāpieņem vienīgi gadījumā, ja bērna tuvinieki vai bērnam/ bērna ģimenei pietuvināti cilvēki (tie var būt arī bērna skolotāji, attāli radnieki, kaimiņi, kas bērnam iepriekš bijuši pazīstami) ir atteikušies vai nav izrādījuši interesi un nav atsaukušies bāriņtiesas aicinājumam rūpēties par bērnu vai nav izdevies atrast bērna vajadzībām un konstatētajām uzvedības, veselības problēmām piemērotu audžuģimeni. Bērnu aizsardzības centra ieskatā, institūcijas noteiktos gadījumos var būt bērna interesēm atbilstošākais ārpusģimenes aprūpes veids, tomēr tas vērtējams ļoti individuāli, ņemot vērā gan bērna viedokli, gan bērnam nepieciešamo specifisko pakalpojumu nepieciešamību, institūcijas iespējas nodrošināt gan bērna aprūpi, gan sniegt emocionālu atbalstu bērnam. Institūcijā bērns atrodas līdz brīdim, kad viņam tiek nodrošināta piemērota aprūpe pie aizbildņa vai audžuģimenē, tādēļ pēc bērna ievietošanas institūcijā bāriņtiesai un sociālajam dienestam jāturpina aktīvi vērtēt iespējas bērnam nodrošināt aprūpi ģimeniskā vidē.

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likumu atbalstu ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu sniegšanā nodrošina ārpusģimenes aprūpes atbalsta centrs (turpmāk – atbalsta centrs). Savukārt valsts sniedz finansiālu atbalstu ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu sniegšanā atbilstoši likumā par valsts budžetu kārtējam gadam piešķirtajiem līdzekļiem.

Savukārt Ministru kabineta Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centra noteikumi nosaka, ka atbalsta centrs nodrošina pasākumu kopumu, kas veicina bez vecāku gādības palikušu bērnu labklājību, drošību, patstāvību, kā arī audžuģimeņu, jo īpaši specializēto audžuģimeņu un adoptētāju, aizbildņu un viesģimeņu skaita pieaugumu. Praksē tas nozīmē to, ka audžuģimenes atbalsta centrā saņem apmācības, sociālā darbinieka un psihologa atbalstu, tam ir iespēja apmeklēt atbalsta grupas, kā arī, ņemot vērā individuālās vajadzības, atbalsta centri nodrošina citu speciālistu konsultācijas gan audžuģimenēm, gan tajās ievietotajiem bērniem.

Bērnu aizsardzības centra rīcībā esošā informācija, kas apkopota par 2023. gada 12 mēnešiem, liecina, ka 12 Lat-

organizē tām sarunu vakarus; nodrošina audžuģimenēs ievietoto bērnu tīkšanās ar bioloģiskajiem vecākiem u.c.

«**Mani kolēģi sociālie darbinieki katru mēnesi sazinās vai dodas pie audžuģimenēm un aprunājas, kā viņi dzīvo. Audzuvecāki mums reizēm saka, ka jūtas tā, it kā mēs viņus uzmanām par daudz, ka tām ir par maz rīcības brīvības. Un tad mēs skaidrojam, ka esam ģimeņu atbalsta centrs, nevis uzraugošā institūcija. Mans vēlējums, lai audžuģimenēs ir viens – divi bērni, lai vismaz viens no audzuvecākiem paliktu mājās un veiktu mājas darbus. Šī brīža valsts atbalsts neatļauj to darīt (ja ir viens bērns, tad valsts maksā audžuģimenei 171 eiro, arī pašvaldībās atšķiras pabalsti audzubērnu uztura un apģērba iegādei), vienīgi ja otrs audzuvecāks saņem ļoti lielu atalgojumu. Es ticu, ka audžuģimenes lolo audzubērnus ne jau naudas dēļ, viņas to dara tāpēc, ka mīl bērnus,”** teica Inese.

Viņa aicina sabiedrību atbalstīt audžuģimenes, nepārmest tām, ka bērns, piemēram, negrib mācīties skolā (viņu jau nebija pieradinājuši skolai viņa bioloģiskie vecāki); izskaust mobingu skolās un pirmsskolas izglītības iestādēs, jo tas ir audzubērns. Inese arī uzsvēra – audžuģimenes ir vajadzīgas un svarīgas, turklāt viņai ir gandarījums, ka audžuģimenēs izauguši ļoti daudzi labi cilvēki, daudziem šodien jau ir ģimenes un savi bērni, daudzi strādā un dzīvo pilnvērtīgu dzīvi.

viņā reģistrētie atbalsta centri ir slēguši vienošanos ar 784 audžuģimenēm. No tām 132 ir specializētās audžuģimenes, kas nodrošina atbalstu bērniem ar invaliditāti, kuriem izsniegts atzinums par īpašas kopšanas nepieciešamību sakarā ar smagiem funkcionāliem traucējumiem, vai Krīzes audžuģimenes. 101 audžuģimene ir «neaktīva» – respektīvi, tajā nav ievietoti bez vecāku gādības palikuši bērni vai audžuģimene uzrakstījusi iesniegumu ar lūgumu neievietot bērnus noteiktu laika periodu, piemēram, audžuģimenes ģimenes apstākļu vai veselības stāvokļa dēļ.

Saskaņā ar bāriņtiesu sniegto informāciju 2022. gadā 83 ģimenēm ar bāriņtiesas lēmumu tika piešķirts audžuģimenes statuss, savukārt 10 audžuģimenēm ar bāriņtiesas lēmumu tika atņemts audžuģimenes statuss un 48 audžuģimenēm bāriņtiesa pieņēma lēmumu par audžuģimenes statusa izbeigšanu. Kopumā 2022. gadā bāriņtiesu pārskatos sniegtas ziņas par 752 audžuģimenēm, no kurām 144 audžuģimenes nebija ievietoti bērni, bet 48 audžuģimenes pamatotu iemeslu dēļ nevarēja uzņemt bērnus. Jāpiebilst, ka bāriņtiesu dati par audžuģimeņu skaitu Latvijā par 2023. gadu būs pieejami šī gada aprīlī.

Atbalsta centru pārstāvji Bērnu aizsardzības centram ir pauduši bažas par jaunu audžuģimeņu piesaistes iespējām un snieguši skaidrojumu par grūtībām, ar ko saskaras atbalsta centri centienos popularizēt audžuģimeņu kustību un piesaistīt jaunas audžuģimenes, proti, nepietiekami resursi pakalpojumu, atbalsta un palīdzības pilnvērtīgai nodrošināšanai audžuģimenēm, ņemot vērā ārpusģimenes aprūpē nonākušo bērnu veselības un personības īpatnības, kā arī viņu specifiskās aprūpes un audzināšanas vajadzības. Aktuāls ir jautājums par audžuģimenēm, kas, saskaroties ar problemātiku pusaudžu vecuma bērnu audzināšanā, atsakās uzņemt bērnus, kas sasnieguši minēto vecumu.

Tāpat atbalsta centru darbinieki norādīja, ka liela daļa esošo audžuģimeņu vecāku, kuri statusu ieguvuši senāk, šobrīd ir pirmspensijas vai jau pensijas vecumā un ne veselības stāvokļa, ne spēju dēļ vairs nevarēs ilgstoši veikt audžuģimenes pienākumus. Savukārt gados jauni cilvēki neizrāda interesi kļūt par audžuģimenēm.

Ineses Upes, Egītas Terēzes Jonānes un pixabay.com foto

	Projektu finansē Mediju atbalsta fonds no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem.
«Par projekta raksta «Vai audžuģimene ir labākais patvērums bērnam?» saturu atbild SIA «Vietēja»»	